

УДК 371.315:811.111 (045)

Іванова І. М.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УКЛАДАННІ ТЕКСТІВ ОГЛЯДОВИХ ЕКСКУРСІЙ

У статті виокремлено принципи формування професійно орієнтованої англomовної компетентності у майбутніх фахівців сфери туризму. Детально розглянуті дидактичні принципи (наочності, доступності та посиленості, міцності, виховного навчання, новизни, міжпредметної координації), а також методичні принципи (комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, професійної спрямованості навчання, розвитку автономності студента, соціокультурної спрямованості).

Ключові слова: дидактичний принцип, методичний принцип, англomовна професійна писемна компетентність, наочність, туристичний дискурс.

Постановка проблеми. Сьогодення характеризується все ширшим розповсюдженням туризму. Зростає його роль і в економіці України. Екскурсії для іноземців є одним із прибуткових видів туризму. Серед різноманітних видів екскурсій оглядові екскурсії є найбільш популярними у туристів-іноземців, які хочуть ознайомитися з країною та її містами загалом. Тож проблема формування англomовної писемної компетентності, а саме, розвиток умінь укладати тексти цих екскурсій студентами, майбутніми фахівцями сфери туризму, є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання студентів вищих навчальних закладів створення англomовних оглядових екскурсій дотепер не вивчалася в Україні. В останні роки з'явилися дослідження, присвячені навчанню професійно спрямованого писемного мовлення майбутніх фахівців у сфері туризму. Було досліджено формування жанрової компетенції в англійському діловому писемному мовленні майбутніх менеджерів туризму (Л. Є. Шевніна), розроблено методику навчання створення англomовних туристичних проектів (А. Ю. Чуфарлічева), обґрунтовано методику формування стратегій оволодіння професійним дискурсом сфери туризму (Ю. В. Слезко), досліджено дискурс сфери туризму в практичному та лінгвістичному аспектах (Н. В. Філатова). Однак проблема формування компетентності у письмі (КП) студентів, майбутніх фахівців сфери туризму, зокрема створення текстів екскурсій, залишається недослідженою, попри велику роль цього туристичного продукту в туристичному бізнесі.

Враховуючи актуальність проблеми та недостатній рівень її дослідженості, ставимо за мету висвітлити результати дослідження та представити сукупність взаємопов'язаних дидактичних і методичних принципів формування у майбутніх фахівців сфери туризму професійно орієнтованої англomовної КП при укладанні текстів оглядових екскурсій.

Успішність навчання англійської мови в цілому та формування професійно орієнтованої КП зокрема значною мірою залежить від принципів навчання, згідно з якими воно відбувається. Ними керуються педагоги й науковці для забезпечення ефективної організації навчання.

Базові дидактичні принципи представлені в педагогіці Ю. К. Бабанським, С. С. Пальчевським, А. І. Кузьмінським, І. П. Подласим, Н. П. Волковою, М. М. Фіцулою, В. М. Галузинським і М. Б. Євтухом та іншими. Принципи обґрунтовуються з урахуванням специфіки навчання [8, с. 80].

З наявністю різних методик навчання ІМ обґрунтовані принципи такими науковцями-методистами, як: М. В. Ляховицький (принципи навчання іноземних мов (ІМ) діляться на загальні, окремі та спеціальні [3, с. 30-38]), С. Ю. Ніколаєвою і колективом авторів (методичні принципи навчання ІМ [4, с.114-122]), Г. В. Роговою (специфічні та загальнодидактичні принципи навчання ІМ), О. Б. Тарнопольським і С. П. Кожушко (принципи навчання академічного письма англійською мовою у вищому мовному навчальному закладі) та іншими.

Під принципами, ми розуміємо взаємопов'язані вихідні положення, що визначають вимоги до освітнього процесу, будують його стратегію і тактику [5, с. 220]. Вони визначають такі складники навчального процесу, як завдання, методи, засоби, організаційні форми [4, с. 110].

Поділяючи точку зору С. Ю. Ніколаєвої, виокремлюємо дидактичні та методичні принципи, які покладені в основу нашого дослідження. Перерахуємо й коротко опишемо їх як методичні засади, на

яких має будуватися процес формування професійно орієнтованої англомовної КП майбутніх фахівців сфери туризму.

Кількість дидактичних принципів коливається в роботах різних дослідників від 10 до 15. Розглянемо ті дидактичні принципи, які є вирішальними для досягнення мети нашого дослідження.

Принцип наочності забезпечується у навчальному процесі з ІМ створенням відповідних умов для чуттєвого сприймання іншомовного оточення. Розрізняють слухову та зорову наочність [4, с. 110]. Для навчання майбутніх фахівців сфери туризму укладати текст оглядової екскурсії надзвичайно важливе значення відіграє зорова наочність, яка виступає як у формі тексту (студенти аналізують велику кількість матеріалу, відбирають найбільш цікаві відомості, постійно оновлюють їх, щоб ті не втратили актуальності), так і у формі малюнків (їх використовують у вигляді опор для опису історичних фактів та для відтворення первісного вигляду споруд і будівель, а також для формування портфелю екскурсорова), фотографій (для інтерпретації історичних фактів, зображень визначних людей), схем (музеїв, бібліотек, будівель, а також для відображення первозданного образу історично змінених вулиць), карт (що є найважливішим засобом для побудови маршруту, подальшого планування, написання та проведення екскурсій).

Таким чином, використання наочності є важливою засадою у створенні текстів оглядових екскурсій та є обов'язковим елементом для подальшої її презентації та проведення. Цей принцип актуалізується в зв'язку з тим, що майбутнім фахівцям сфери туризму необхідні вміння перекодувати інформацію, представлену візуально в іконічних і креолізованих текстах, у вербальну форму при викладі їм туристам. Цей фактор зумовлює необхідність оволодіння студентами великою кількістю специфічних лексичних одиниць, наприклад: *"А зараз ми стоїмо перед найвідомішим пам'ятником Богдану Хмельницькому, своєрідним символом Києва. Пам'ятник вражає своєю динамічністю. Начебто вершник, на повному скаку осадив коня, щоб звернутися до народу. Досить точно передана портретна подібність із прототипом, а також деталі одягу. Постамент скульптурної композиції відносно невисокий; крім того, вона доступна для кругового огляду, що дає можливість докладно розглянути всі деталі композиції, які пророблені дуже ретельно."*, *"In the small territory around the Tithe Church the remains of foundations of five palaces were found, their contours are marked on the pavement with red bricks. Boyars' premises, most likely, were wooden, ornamented with carving, while princes' palaces were built using mixed technique: bands of thin bricks alternated with layers of stone. Contours on the pavement at the entrance to the territory of the History Museum indicate the location of another palace. You can see a fragment of the third palace (10th c.) to the left of the museum building, in the territory of "the Kyi settlement". It had the rotunda form with a radius of about 7 m."* [67, с. 38]

Принцип доступності та посиленості передбачає ретельний відбір навчального матеріалу, зокрема інформативних текстів, і вправ з цим матеріалом з урахуванням рівня підготовки студентів [4, с. 113]. Мовний і мовленнєвий матеріал туристичного дискурсу відрізняється великою кількістю специфічних лексичних одиниць, тому необхідно передбачити спеціальні вправи для оволодіння ними.

Доступність залежить від того, наскільки зрозуміло викладена інформація в текстах студентам. Посиленість досягається шляхом пред'явлення студенту матеріалу з урахуванням рівня сформованості іншомовних навичок і розвитку вмінь у письмі, етапу навчання, обсягу матеріалу, психологічних особливостей студента немовного ВНЗ, а також його обізнаності з професійно орієнтованою тематикою [8, с. 82].

Оскільки проектування тексту екскурсії студенти спочатку виконують у групах, то навчання у співпраці дозволить повніше врахувати індивідуальні особливості кожного студента і створить сприятливі умови для реалізації цього принципу [4, с. 113].

Принцип міцності. Міцність засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу може бути забезпечена у навчальному процесі шляхом підвищення змістовності навчального матеріалу, здійснення яскравого першого знайомства з новим матеріалом для створення живих образів, пошуку асоціацій, які виконують роль "гачка" в пам'яті [4, с. 111]. У процесі написання тексту екскурсії студенти будуть застосовувати розмовні кліше, застосовувати специфічну лексику, реалії, а саме: терміни, історизми, етнографізми, екзотизми. У процесі мовлення ці одиниці будуть вилучатися з пам'яті та будуть брати участь у процесі моделювання самої екскурсії.

Таким чином, міцність засвоєння мовного навчального матеріалу буде забезпечуватись шляхом вправлення студентів у ситуації самої екскурсії, утворення асоціацій, які буде забезпечувати наочність, а також виконання творчих завдань, що будуть містити елементи (складники) екскурсії.

Принцип виховного навчання в організації навчального процесу забезпечує студентам можливість проявити себе як особистість, отримати гармонійний і всебічний розвиток.

Основна мета екскурсій – зацікавити іноземних туристів в культурі, традиціях та історичній спадщині відвідуваної країни. Процес підготовки й укладання екскурсій має сприяти всебічному розвитку особистості, вихованню любові до рідного краю, збагаченню знань про свій рідний край, країну, її історичне минуле, цікавих людей, культурні та історичні надбання наших предків. Екскурсії покликані сприяти формуванню патріотизму, любові до рідного краю, бажання оберігати та

примножувати культурні, національні та природні багатства нашої держави. Вони займають важливе місце в системі національного виховання підрастаючого покоління.

Екскурсії – одна з форм не тільки навчання, але й виховання. От чому високий науковий рівень змісту екскурсії, висвітлення в ній конкретних фактів з позицій сучасної науки, визначають пізнавальну цінність екскурсії, підсилюють її виховний вплив. Отже, складаючи тексти екскурсій, студенти збагачують свій внутрішній світ, свої знання про рідний край та зміцнюють свої патріотичні почуття.

Особлива увага має бути спрямована на надання студентам можливості здійснювати самостійну діяльність і самоорганізовуватись [4, с. 112]. Для розробки тексту нової екскурсійної теми рекомендується створювати творчі групи у складі 3-6 студентів. Керівником групи призначається найбільш досвідчений та ерудований студент. Як показує практика, для успішної роботи цих творчих груп, велике значення мають правильні взаємини керівника групи та її членів, тобто, "психологічний клімат" у мікрогрупі.

Доцільно розподіляти обов'язки по укладанню тексту і методичної розробки відповідно до визначених підтем. Кожний екскурсивод – член групи – готує свій матеріал, що поєднується і редагується керівником групи та групою, а пізніше – викладачем. Природно, що при виборі підтем беруться до уваги інтереси та професійна підготовка майбутніх фахівців сфери туризму.

Принцип міжпредметної координації реалізується в навчальному процесі на основі міжпредметних зв'язків, які базуються на встановленні спільності предметного змісту інтегрованих галузей знання і припускають оволодіння студентами системою логічних і специфічних прийомів пізнавальної діяльності.

Особливе значення для нашої роботи має міжпредметна координація з таким предметом, як "Основи екскурсійної діяльності", який визначає необхідні для досягнення мети нашого дослідження принципи проведення та методи екскурсій. В екскурсії інтеграція реалізується в тому, що рішення завдань у сфері туризму вимагає від бакалаврів знання матеріалу з географії, культурології, мистецтвознавства, архітектури, археології, релігії, музеєзнавства та ін. Факти для екскурсії, пояснення, опису, показу працівники сфери туризму беруть з певних джерел історії, літератури, музеєзнавства, книгознавства, залучають архівні та статистичні матеріали тощо [9, с. 101].

Принцип новизни зумовлює всі елементи навчального процесу: зміст, організацію та прийоми навчання. При формуванні стратегій оволодіння іншомовним туристичним дискурсом дотримання принципу новизни виражається в тому, що на занятті варіюється форма джерел інформації (вербальні, креолізовані, іконічні), джерела текстів: Інтернет, журнали і газети, реклама, галузі туризму. Інформація, яка використовується в сфері туризму, постійно змінюється, оскільки вона застаріває і втрачає актуальність. Студенти повинні бути готові до того, що з'являються нові об'єкти показу, змінюється інтерпретація історичних фактів [9, с. 104]. У нашій роботі принцип новизни проявляється через зміну прийомів роботи, ілюстративної наочності, виконання вправ, які передбачають комбінування, трансформацію і перефразування мовного матеріалу. Застосування цього принципу в навчанні забезпечує здатність майбутніх професіоналів туризму адекватно реагувати на нові ситуації в професійному спілкуванні.

Розглянемо методичні принципи, які мають бути враховані при розробці методики формування у майбутніх фахівців сфери туризму професійно орієнтованої англомовної компетентності в укладанні текстів оглядових екскурсій

Принцип комунікативної спрямованості передбачає навчання іноземної мови як засобу соціальної взаємодії і формування готовності здійснювати комунікацію (тобто "практичну мовленнєву діяльність" [3, с. 34]) з носіями інших мов і культур, при цьому спілкування виступає не тільки метою, а й засобом навчання. Реалізація принципу комунікативності передбачає створення на заняттях з іноземної мови ситуацій професійного спілкування (коли студенти моделюють спілкування гіда та туристів під час проведення екскурсій). Виходячи з принципу комунікативності, необхідно передбачити використання творчих завдань, таких як: збір матеріалу та підготовка на його основі екскурсійної розповіді, повідомлення про туристський об'єкт як елемент змісту екскурсії.

Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності дозволяє забезпечити навчання іншомовного спілкування найефективнішим чином [34, с. 36]. Для досягнення мети нашого дослідження – формування КП з метою укладання текстів оглядових екскурсій – необхідно забезпечити в процесі навчання зв'язок читання, письма та говоріння, оскільки перед укладанням текстів оглядових екскурсій студенти мають спочатку прочитати та проаналізувати інформаційний матеріал, а потім написати текст екскурсії, який призначений для усної презентації.

Принцип професійної спрямованості навчання передбачає врахування напряму підготовки і професійних інтересів студентів на заняттях з ІМ [3, с. 37]. Реалізація цього принципу в навчальних умовах немовного вишу пов'язана зі створенням моделі фахівця, в якій відображені професійні знання і вміння [2, с. 10]. Вивчення питання моделювання іншомовної професійної діяльності в сфері туризму дозволило нам відібрати компоненти змісту навчання, а також визначити форми

навчання, завдання, орієнтовані на іншомовне професійне спілкування, таке як проектування тексту екскурсії.

Принцип розвитку автономності студента передбачає спрямованість навчального процесу з ІМ на розширення автономії студентів. Студенти, в залежності від своїх індивідуальних, суб'єктних особливостей, вибирають ті чи інші вміння, комбінують їх і вибудовують свою стратегію створення іншомовного туристичного дискурсу, а саме, написання тексту екскурсії. Студенти вчаться визначати для себе цілі, планувати побудову та організацію дискурсу, здійснювати самоконтроль реалізації стратегії і рефлексію створеного тексту, самостійно оцінювати його [90, с. 102].

Принцип соціокультурної спрямованості передбачає врахування культурознавчого аспекту в змісті навчання, організацію навчального процесу з опорою на соціокультурний контекст. Цей принцип реалізується, насамперед, "за рахунок використання автентичних матеріалів, а саме, автентичних текстів, що посилюють цю спрямованість" [1, с. 19]. Створення тексту екскурсії передбачає наявність знань про туристичний об'єкт, пам'ятки, зони відпочинку, а будь-яка територія, в свою чергу, пов'язана з певним етносом, його історією, традиціями, менталітетом, якщо це нерідна мова. Під час роботи з текстами туристичної сфери спілкування, студенти вчаться "обробляти соціокультурну інформацію й адекватно її використовувати для цілей міжкультурного спілкування" [7, с. 226].

Перелічені принципи взаємопов'язані. Засобами навчання можуть бути різноманітні матеріальні предмети, які допомагають викладачу організувати ефективне навчання іноземної мови, а студентам – успішно оволодівати нею.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у обраному напрямку. В основі організації і проведення будь-якого навчання лежать основні дидактичні принципи. Взаємозв'язок навчання і виховання, послідовність і систематичність, ясність і доступність викладу матеріалу – обов'язкові і для формування англійської КП майбутніх туризмознавців. Організація оволодіння майбутніми фахівцями сфери туризму компонентами змісту навчання написання текстів екскурсії базується на таких принципах: дидактичних (наочності, доступності та посильності, міцності, виховного навчання, новизни, міжпредметної координації) та методичних (комунікативної спрямованості, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, професійної спрямованості навчання, розвитку автономності студента, соціокультурної спрямованості).

Щодо перспектив подальших розвідок в обраному напрямку, то наукового вирішення потребують питання розгляду змісту методики формування професійно орієнтованої англійської писемної компетентності в укладанні екскурсії майбутніми фахівцями сфери туризму.

Використані джерела

1. Бим И. Л. Концепция обучения второму иностранному языку (немецкому на базе английского) [Текст]: учеб. пособие / И. Л. Бим. – Обнинск : Титул, 2001. – 48 с.
2. Ким Л. Г. Особенности реализации принципа профессиональной направленности обучения русскому языку студентов-филологов с учетом второй (педагогической) специальности [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. Г. Ким. – М., 1990. – 18 с.
3. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков: учеб. пособие для филол. фак. вузов. / М. В. Ляховицкий. – М. : Высш.школа, 1981. – 159 с.
4. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. [за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика преподавания языков) / [сост. Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин]. – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
6. Путівник. Київ / редкол.: І. Курус (голова) [та ін.]. Вид. 2-ге / Пер. англ. / – К. : Богдана, 2010. – 240 с.
7. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / В. В. Сафонова. – Москва, 1992. – 528 с.
8. Синекон О. С. Методика інтерактивного навчання англійського писемного мовлення майбутніх фахівців з інформаційної безпеки з використанням комп'ютерних технологій [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. С. Синекон. – Київ, 2011. – 370 с.
9. Слезко Ю. В. Методика формирования стратегий овладения профессиональным дискурсом сферы туризма (английский язык, неязыковой вуз) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ю. В. Слезко. – Иркутск, 2014. – 236 с.

Иванова И. М.

**ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ
У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА
ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ**

В статье выделены принципы формирования профессионально ориентированной англоязычной компетентности у будущих специалистов сферы туризма. Подробно рассмотрены дидактические принципы наглядности, доступности и посильности, прочности, воспитывающего обучения, новизны и межпредметной координации, а также методические принципы коммуникативной направленности, взаимосвязанного обучения видам речевой деятельности, профессиональной направленности обучения, социокультурной направленности и развития автономности студента.

Ключевые слова: дидактический принцип, методический принцип, англоязычная профессиональная письменная компетентность, наглядность, туристический дискурс.

Ivanova I. M.

**PRINCIPLES OF FORMING PROFESSIONALLY
ORIENTED ENGLISH WRITING COMPETENCE
IN FUTURE SPECIALISTS OF TOURISM**

Investigated in the article are the features and use of didactic teaching principles of forming professionally oriented English language competence in tourism industry trainees. Tourism is getting widely spread nowadays because excursions for foreigners are a profitable business. So, the problem of formation of the writing competence in English, namely the development of skills to compile excursion texts, in future professionals of tourism, is significant.

Substantiated are the didactic and methodological principles of forming professionally oriented English language writing competence in tourism industry trainees. Among the didactic principles singled out are the principles of visualization, accessibility and simplicity, durability, educational teaching, and innovation. To the methodological principles belong the principles of communicative approach, integrative teaching, professionally oriented teaching, integration, socio-cultural orientation, and autonomy. At the heart of each tour are the basic principles of pedagogy. We point out that for excursion techniques the following qualities are required: the relationship of education and teaching, consistency and regularity, clarity and accessibility of the material.

The principle of visualization plays the leading role. It refers to both texts and pictures. Students analyze a great amount of material, select the most interesting information and constantly update it. Drawings are used as a support for the description of historical facts or to reproduce the original appearance of buildings and structures as well as to form the portfolio of the guide. Photographs illustrate historical facts, images of prominent people, etc. Schemes show the inner structure of museums, libraries, buildings as well as display the original image of the later historically modified street. Maps are essential tools for routing, further planning, writing and carrying out excursions.

Key words: didactic principle, methodological principle, professional competence, visualization, tourist discourse.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2016